

A dramatic scene from an opera production. In the center, a man with a beard and long hair, wearing a black leather jacket, points his right hand towards the right. To his right, a woman in a long, flowing blue gown with lace sleeves stands facing a man in a long, light-colored coat. The background is dark with a blue, cloudy sky backdrop. Other performers in dark clothing are visible in the background.

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

Gaetano Donizetti

Lammermoori Lucia

Bevezetés

A *Lammermoori Lucia* a kor olasz divatjának igazi mintapéldánya: tökéletes megtestesítője a Bellinit követő, Verdit megelőző kor-szaknak, a dallamos, szentimentális olasz bel canto operának. Donizetti hatalmas, több mint 70 operát számláló életművében is talán a legfontosabb helyet foglalja el: a nagy neveltető, kinek leggyakrabban vígoperáit játsszák, ebbe az operába sűrítette bele drámai tudásának legjavát.

Zenéje csakúgy, mint Cammarano librettója, remekül adja vissza azt a szenvedélyt és misztikus hangulatot, amely az opera alapjául szolgáló Walter Scott regény, *A lammermoori nász* sajátja. Két család ősi viszálya mozgatja a tragikus szerelmi történetet, mely megírása óta az operaházak állandó repertoárdarabja.

ELŐADÁS
2022. OKTÓBER 27.

HELYSZÍN
OPERAHÁZ

Gaetano Donizetti: Lammermoori Lucia

Alkotók és szereposztás

Librettó: SALVATORE CAMMARANO

Rendező: SZABÓ MÁTÉ

Díszlettervező: CZIEGLER BALÁZS

Jelmeztervező: TIHANYI ILDI

Koreográfus: SEBESTYÉN CSABA

Közreműködik a MÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR ÉS A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ ÉNEKKARA

Vezényel:

ANTONELLO ALLEMANDI

ENRICO

SZEGEDI CSABA

LUCIA

MIKLÓSA ERIKA

EDGARDO

HORVÁTH ISTVÁN

ARTURO

SZAPPANOS TIBOR

RAIMONDO

BRETZ GÁBOR

ALISA

KUN ÁGNES ANNA

NORMANNO

NINH DUC HOANG LONG

Gaetano Donizetti (1797–1848)

Gaetano Donizetti, a XIX. század első felének kiemelkedő olasz **romantikus zeneszerzője** a Milánóhoz közeli Bergamóban született 1797-ben. Bár szegény családból származott, kilenc évesen a bergamói konzervatóriumban énekelni és csembalózni tanult. Tizenhat évesen basszus szerepeket énekelt, tizenkilenc évesen pedig már operát is írt. Később egy ideig a nápolyi konzervatórium tanára lett, de élete nagy részét a zeneszerzésnek, azon belül is elsősorban az **operák komponálásának** szentelte.

Donizettit gyermekkorától élénk **intelligencia** jellemezte. Jó megfigyelő volt, törekedett az egyszerűsége, és tapasztalatai tanulságát gyorsan magáévá tette. És bár a kor előrehaladtával életében lassan a szomorúság és a magány, valamint a megromló egészség vette át a hatalmat, a **koncentrált történet-**

vezetés és világhírű **íráskönnyedsége** a legvégsőkig megmaradt. Donizetti alig huszonöt éves munkássága alatt **hetvenhárom opera** került ki a tolla alól, és az, hogy a szigorú kritika, illetve a közönség szeretete csak néhány művet tartott színpadon a változó nézői igények és a zenés színház később újra megváltozott társadalmi szerepe miatt, egyáltalán nem kisebbiti a szerző zsenialitását.

Több mint hetven operája hol sikerrel, hol kudarccal került színre Milánó, Velence, Nápoly, Bécs, valamint Párizs színházaiban. Elborult elmével, gyógyíthatatlan betegsége következtében, ötvenévesen halt meg szülővárosában. Örökérvényű művei közül ma is a világ zenés színházainak repertoárján találjuk a **Szerelmi bájital** mellett a **Don Pasquale** című vígoperát vagy a tragikus hangvételű **Lammermoori Luciát**.

Az ezred lánya

Donizetti művei az OPERA repertoárján

Donizetti műveinek sokszínűségét a Magyar Állami Operaház repertoárja is jól tükrözi. A nagyszabású *Lammermoori Lucia*, a *Don Pasquale* és *Az ezred lánya* produkciók mellett a dalszínház alternatív helyszíneken is bemutatta a zeneszerző műveit, így a szintén világszerte játszott *Szerelmi bájjal* kamionszínpadon gördült be Erdély főtereire, az egyfelvonásos *A csengőt* és a *Bolondokházát* az Operaház előtti Szfinx teraszon láthatták az érdeklődők, de olyan ritkábban színpadra kerülő művek, mint a *Roberto Devereux* koncertszerű előadását is élvezhették a nézők a közelmúltban elhunyt világhírű szoprán, Edita Gruberova főszereplésével.

A CSENGŐ
(bemutató: 2014 – Operaház,
Szfinx terasz)

DON PASQUALE
(bemutató: 2014 – Gördülő Opera;
2016 – Erkel Színház)

AZ EZRED LÁNYA
(bemutató: 2022 – Erkel Színház)

BOLONDOKHÁZA
(bemutató: 2015 – Operaház,
Szfinx terasz)

LAMMERMOORI LUCIA
(bemutató: 2016 – Erkel Színház)

ROBERTO DEVEREUX
(koncertszerű előadás: 2017
– Erkel Színház)

SZERELMI BÁJJAL
(bemutató: 2018 – Sepsiszentgyörgy)

Walter Scott: *A lammermoori nász*

A 19. század elején, a romantika korában, a skót költő és prózaíró **Walter Scott**nak (1771–1832) a 16–17. századi Anglia és Skócia viharos politikai és társadalmi történéseit leíró történeteit **Európa-szerte olvasták** fordításban. A regények az **erőteljes dialógus és biztos történetvezetés** mellett **részletgazdag történelmi referenciákat és földrajzi realizmust** hoztak. Mintha csak színpadi adaptációra készültek volna!

A hős figurája filmszerűen realista volt, ugyanakkor a történet ideje épp elég messze volt a múltban ahhoz, hogy illeszkedjen a **romantikus ideálokhoz**. Scott művei **több mint 60 operát** ihlettek, legtöbbjükét még a regények keletkezési idejéhez közel, a romantika korán belül. Donizetti két művének ihletői

is Scott regények voltak: a szinte elfeledett opera, *Erzsébet Kenilworth várában* a skót író *Kenilworth* című regénye, a világszerte mindenütt játszott *Lammermoori Lucia* pedig *A lammermoori nász* alapján készült.

Scott 1819-es *A lammermoori nász* című regényét 1669-ben történt **valós történelmi események alapján** írta: Janet Dalrymple megtámadta vőlegényét, David Dunbart, akihez apja kényszerítette, ahelyett, hogy engedte volna, hogy hozzámenjen Dunbar nagybátyjához, Lord Rutherfordhoz, akivel titokban eljegyezték egymást. Scott átnevezte a személyeket és megváltoztatta a helyszínt, és a történet szövéssel olyan mélységet adott az esetnek, amely képes volt magába sűríteni annak minden tragikumát. Donizetti előtt még hárman: Carafa, Rieschi és Mazzucato is irtak operát a regény alapján, de egyikük sem tudta megközelíteni Donizetti zseniális művének művészi színvonalát.

„Lucy Ashton különösképpen vonzódott mindenhez, amit a regényesség levegője lengett körül. Titkos öröme telt a régi, legendás, gyakran különös kalandokkal és természetfeletti borzalmakkal tarkított történetekben, amelyek lángoló hűségéről és örök szerelemről szóltak. Ez volt kedves tündérbirodalma, itt építgette légvárait. (...)

Ami azonban a világ dolgaival fenntartott kapcsolatának külsőségeit, látható megnyilvánulásait illette, Lucy e téren **készséggel alávetette magát hozzátartozói akaratának**. Az ellentétes lehetőség többnyire közömbösebb volt neki, semhogy vágya támadjon a tiltakozásra, s így inkább belenyugodott, hogy döntéseit barátai véleménye irányítja és indokolja, már csak azért is, mert ha magának kell határoznia, választására bizony nemigen tudott volna indokot, magyarázatot találni.”

Walter Scott: *A lammermoori nász*
(Kulin Ilona fordítása)

Az opera cselekménye

ELSŐ FELVONÁS

Éjszaka egy ismeretlent láttak a lammermoori vár környékén. A vár ura, Enrico Ashton gróf, kiküldi az örök kapitányát, Normannót, hogy embereivel derítse föl a környéket. Enrico gondterhelt, családja csillaga leáldozóban, hacsak húga, Lucia, nem hajlandó hozzámenni Lord Arturo Bucklaw-hoz. Raimondo, a káplán, emlékezteti Enricót, hogy Lucia még édesanyjuk

elvesztését siratja. De Normanno felfedi a titkot: Lucia titkon szerelmi viszonyt folytat Edgardo Ravenswooddal, az Ashton család ellenségével. Normanno gyanítja, hogy ő az idegen férfi. Enrico végtelen haragra gerjed és bosszút esküszik. Visszatér az őrség, és beszámolnak arról, hogy látták és felismerték a betolakodót: valóban Edgardo az.

Hajnalodik. A közeli erdőben egy kút mellett Lucia szolgálója, Alisa kíséretében Edgardo érkezésére vár. Lucia elmeséli, hogy ennél a forrásnál korábban látta egy lány szellemét, akit féltékeny szerelme szúrt le. Alisa arra biztatja, hogy hagyja el Edgardót, de Lucia azt válaszolja, annyi örömet ad neki Edgardo szerelme, hogy mindent legyőz. A késve érkező Edgardo elmondja, hogy még aznap este Franciaországba kell utaznia, hogy politikai céljainak támogatókat szerezzen. Elutazása előtt azonban szeretne békét kötni Enricóval, és megkérni Lucia kezét, de Lucia arra kéri, tartsák még titokban szerelmüket. Edgardo beleegyezik, de a csillagos ég alatt – Isten színe előtt – eljegyzik egymást, gyűrűt cserélnek.

MÁSODIK FELVONÁS

Néhány hónappal később eljön a nap, melyen Lucia és Arturo menyegzőjét tartják. Normanno biztosítja Enricót, hogy Lucia és Edgardo minden egymáshoz írt levelét elfogta, ráadásul előkészített egy hamis levelet Edgardo nevében, amelyből kiderül, hogy már más nőt szeret. A kapitány távozik, hogy fogadja az érkező vőlegényt, Enrico pedig magához hivatja Luciát, aki még mindig megpróbál ellenállni bátyja akaratának. Enrico könyörög húgának, hogy mentse meg életét a kényszerházasság által. Utolsó érvként megmutatja a lánynak a hamis levelet.

Lucia összetörik a hírre, de bátyja továbbra is követeli, hogy mentse meg a családot, menjen hozzá Arturóhoz. Enrico távozása után Raimondo, meggyőződve arról, hogy már nincs remény rá, hogy Lucia szerelme beteljesedhessen, a lányt halott anyja emlékére és a család jobb sorsának érdekében kéri, teljesítse testvéri kötelességét. A lány végül megtörtén beleegyezik. Érkeznek a vendégek. Enrico azt mondja Arturónak, hogy Lucia azért olyan szomorú, mert még mindig halott édesanyjukat gyászolja. Belép a lány, és ellenkezve ugyan, de aláírja a házassági szerződést. Ekkor betör a terembe Edgardo, aki a mennyasszonyáért jött. A jelenlétük megdöbbenve szemlélik a történéseket. Arturo és Enrico el akarják küldeni az

örjöngő szerelme, aki hevesen bizonygatja, hogy ő és Lucia jegyesek. Amikor Raimondo megmutatja neki a házassági szerződést, melyen ott áll Lucia aláírása, Edgardo megátkozta a lányt, és visszaveszi tőle a gyűrűt, majd feldúltan távozik.

HARMADIK FELVONÁS

Raimondo azzal a hírrel érkezik az ünneplő társasághoz, hogy a nászéjszakájára visszavonult Lucia megőrült és megölte Arturót. VÉRÁZTATTA ruhában valóban belép Lucia, aki a gyengédség, öröm és rettenetes érzelmei közt ide-oda csapódva idézi fel Edgardóval töltött napjait, és azt hiszi, ez most az ő nászéjszakájuk. Enrico haragra gerjed, és meg akarja büntetni a lányt, de hamar belátja, hogy húga eszét vesztette. Lucia ájultan esik össze.

Edgardo a temetőben Luciát átkozza, akiről azt gondolja, épp boldog nászéjszakáját üli Arturóval a várban. A Lammermoorból érkező vendégektől tudja meg, hogy Lucia halálán van, és őt szólította. Épp hozzá rohanna, amikor megérkezik Raimondo, és elmondja, késő, Lucia nincs többé. A hirre Edgardo leszúrja magát, hogy minél hamarabb csatlakozhasson szeretett Luciájához a mennyben.

Mire érdemes figyelni az opera hallgatása közben?

A SZÉP ÉNEK, VAGYIS A BEL CANTO

A *bel canto* operairányzat, egyfajta éneklési technika, és bár az olasz kifejezés jelentése „szép ének”, természetesen nem arról van szó, hogy a nem *bel canto* operákban csúnyán énekelnének. A 17. és 19. század között, elsősorban az olasz operaszerzőknél divatos irányzat lényege, hogy az énekelt dallamot helyezi az abszolút főszerepbe, minden egyes megénekelte hang előrébb való még a szöveg érthetőségénél és a cselekmény folyásánál is. Az emberi hang mint virtuóz és egyszersmind érzéki hangszer jelenik meg ezekben a művekben, ahol az áriák nem szimplán elmesélik az adott szereplő pillanatnyi érzéseit, de zenei festményként szívbemarkolóan és érzékletesen meg is jelenítik azokat. Gazdag díszítések, bámulatos koloratúrák (vagyis egyetlen szótagra énekelt hosszú és virtuóz futamok), széles melódiák, finom dinamikai játékok, érzékeny lassítások és gyorsítások jellemzik ezeket a tételeket, amelyekben az énekművésznek minden technikai kvalitására szüksége van, hogy elérje a kívánt hatást. Donizetti a *bel canto* stílus egyik legnagyobb mestere, *Lammermoori Lucia* című operája pedig az irányzat egyik legszebb darabja. Lucia borzasztóan nagy kihívásokat tartalmazó szólama a koloratúrsopránok kedvencei közé repíti a szerepet, de az opera többi karaktere is elképesztően lírai, kifejező, érzelemgazdag és technikás áriákban és együttesekben lép színpadra. Érdemes kényelmesen átadni magunkat ennek az énekstílusnak, és hagyni, hogy hasson ránk Donizetti gyönyörű zenéje.

ŐRÜLET EZ A ZENE!

Szó szerint és átvitt értelemben is... A *Lammermoori Lucia* messze leghíresebb részlete ugyanis az örülési jelenet, amikor a címszereplő a nászéjszakáján megöli újdonsült férjét, és véres hálóingjében a díszes társaság elé járul. A boldog emlékek foszlányai, a tévképzetek és a téboly egyértelmű jelei keverednek ebben a terjedelmes szakaszban. A zavart, összevissza kapkodó elme hálás feladat egy zeneszerzőnek, hiszen a megzenésítés közben ő maga is ugrálhat a legkülönbözőbb hangulatok, dallamok, tempók, karakterek, de akár hangszerelések között is. Valójában nem egyetlen áriáról beszélünk, hanem egy többtételes jelenetről, hiszen a mérsékelt tempójú kezdés után egy mániakus gyors rész következik, majd egy zenekari kíséretes recitativo (énekbeszéd), egy kórossal közös lassútétel, egy Enricóval és Raimondóval énekelt tercett, végül egy kódával záruló újabb ária tesz pontot a jelenet és Lucia életének végére. Lucia hirtelen váltogatja a mély és a magas hangokat, kiáltásokat, artikulálatlan sírást imitáló koloratúrái pedig egyszerre hátborzongatók és gyönyörködtetőek. A jelenet mint egy vakon összefércelt montázs az opera korábbi dallamait használja fel, így aki emlékszik ezekre a melódiákra, követheti, milyen sorrendben követik egymást Lucia gondolatai, mikre emlékszik vissza, mikről fantáziál. Egészen különleges a hangszerelés is: Donizetti eredetileg a kísérteties hangú üvegharmonikát választotta kísérő hangszernek, de készült egy kétfuvolás változat is.

AMIKOR MINDENKI MONDJA A MAGÁÉT

A prózai színházzal szemben az operában lehetséges, hogy két ember huzamosabb ideig párhuzamosan beszéljen (pontosabban énekeljen), akár megegyező, akár különböző szöveget. Attól függően, hogy a kettejük zenéje milyen viszonyban, harmóniában van, következtethetünk a köztük lévő kapcsolat milyenségére, a szöveget pedig úgyis olvassuk mellé, így nem maradunk le egyikőjük mondandójáról sem. A duettek mellett vannak tercettek és kvartettek is, amikor hárman vagy négyen teszik ugyanezt. Ennél sokkal ritkább a kvintett, a szextett pedig, amikor tehát hatan énekelnek egyszerre, szinte példa nélküli. Szinte, hiszen a *Lammermoori Lucia* egyik híres részlete épp egy szextett, ahol hihetetlen energiák, indulatok, érzelmek feszülnek egymásnak. A robbanás előtti bomba, a pattanás előtt álló húr, a vihar előtti utolsó csendes pillanatok ezek. A kilassított hatos vallomást Edgardo belépője indítja, akihez először főellensége csatlakozik, majd a jelenet szépen fináléig duzzad. A sok feszültséget, dühöt, zavartságot hordozó szextett váratlan módon dúrban íródott – pedig hasonló hangulatokhoz a melankolikusabb mollt szoktuk meg. Ahogy Puccini is megfogalmazta, az olasz szerzők képesek arra, hogy dúrban fejezzék ki a végtelen szomorúságot.

ÉJSZAKAI MESE A SZÖKŐKÚTRÓL

A *Lammermoori Luciában* akkor sincs minden rendben, amikor még minden rendben van... Az 1. felvonás 2. jelenetében Lucia egy történetet mesél el társalkodónőjének. A legenda szerint a kertben, ahol épp vannak, megöltek egy nőt, akinek a szökőkút lett sírhelye. A történetet Lucia a nő szellemétől ismerte meg, ennek megfelelően a mese igen kísérteties. Az éjszaka előadott rémhistóriát számos hangszerezési trükk teszi hátborzongatóvá. Először a leghagyományosabb hangszerek: a vonósok és a fafúvósok lépnek be halkán, míg a rézfúvósok baljós

*Regnava nel silenzio
Alta la notte e bruna ...
Colpia la fonte un pallido
Raggio di tetra luna ...*

*Quando somnesso un gemito
Fra l'aure udir si fe',
Ed ecco su quel margine
L'ombra mostrarsi a me!
Qual di chi parla muoversi
Il labbro suo vedea,
E con la mano esanime
Chiamarmi a sè pareo.*

*Stette un momento immobile
Poi rapida sgombrò,
E l'onda pria si limpida,
di sangue rosseggiò! (...)*

A késői éj csöndjében,
a sötétben
a kutat egy halvány holdsugár
világította meg...

mikor egy fojtott kiáltás hallatszott
a légtelenben, és ott,
azon a peremen, ah!
a kísértet megjelent nekem... Ah!
Láttam ajkait mozogni,
mintha beszélne,
és mintha élettelen kezével
magához intett volna engem;

egy pillanatig mozdulatlanul állt,
majd hirtelen elillant...
és a víz, mely addig oly tiszta volt,
vérvörössé vált. (...)

hangja azonnal előrevetíti a tragédiát. Nem sokkal később a klarinét kezd bele egy motívumba, ami újra és újra ismétlődik az ária során, megidézve az éjszaka egyszerű békés és nyugtalanító hangjait. Erre a finoman kidolgozott hangszőnyegre lép rá az énekszóló, amely líraian, mégis briliáns díszítettséggel meséli el a történetet. A „*pria sì limpida*” szakasz három trillája, az Edgardo közeledése miatti izgatottság okozta hirtelen hangszínváltás, az „*Il ciel per me*” résznel az idő megállításaig fokozott lassítás, az ária közepén helyet foglaló kétütemes trilla és a tétel mutató

záróhangja az opera egyik legkülönlegesebb jelenetévé varázsolja Lucia meséjét. Az ária főleg úgy válik kísértetiessé, ha tudjuk, hogy a címszereplő gyakorlatilag előrevetítette a darab drámai végkimenetelét.

MEGHALNI – ZENEILEG ELHALNI

Lucia halálának hírére Edgardo is öngyilkos lesz – ezzel a dupla tragédiával zárul az opera. Azon túl, hogy Edgardo utolsó áriája könnyeket fakasztóan szép, az énekelt melódiákon kívül van több olyan apró részlet, amelyekre érdemes figyelni. A zenekari kíséretben feltűnik egy halkán remegő ritmus, amelyet értelmezhetünk a szívverés akadozásaként is. Ugyancsak az életfunkciók fokozatos leállítását szimbolizálja az is, ahogyan lépésről lépésre ritkul a hangszerelés, háttérbe szorul a zenekari hangzás, hogy aztán egyetlen kürt, illetve egy csellóduó meghitt hangjainak kíséretében lehelhesse ki lelkét a szerelmes Edgardo.

A TÖMEG EREJE

Donizetti kiválóan használta a tömeget, vagyis egy opera esetén a kórust. Az énekar rögtön az 1. felvonásban jelentős szerepet kap, de a darab későbbi pontjain is súlyosítja az adott jelenetek drámaiságát. Érdemes követni, mikor milyen funkcióban vannak jelen, hogyan adnak hozzá a feszültséghez, vagy éppen hogyan veszik el egy-egy szituáció életét, hogyan szakítanak meg egy-egy folyamatot. A sok *bel canto* szólólista áriái mellett a kórustételek zeneileg határozottabb hangvétellűek, előremutatóbbak, szervezesebben részei a cselekménynek, így viszik előre az akciót, kontrasztálnak az időt szabadosan kezelő áriákkal és együttesekkel.

Videók

ÍZELÍTŐ AZ ELŐADÁSBÓL

A KULISSZÁK MÖGÖTT (2018)

MŰHELYMUNKA (2019)

Impresszum

A felkészítő anyagot Filip Viktória, Orbán Eszter és Mona Dániel írásai alapján szerkesztette: **JÁVORSZKY GYÖRGY**
Fotók: **BERECZ VALTER, KUMMER JÁNOS, LIGETI EDINA, NAGY ATTILA, PÁLYI ZSÓFIA, RÁKOSSY PÉTER**
Grafikai terv: **MÁTAI ÉS VÉGH KREATÍV MŰHELY**